

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 12, Αρ. 3 (2023)

ICODL2023

Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου

για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
Η εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή

Αθήνα, 24 έως 26 Νοεμβρίου 2023

Τόμος 3

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνης Λιοναράκης

Ευαγγελία Μανούσου

ISBN 978-618-5335-21-2
ISBN SET 978-618-82258-5-5

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ελληνικό Δίκτυο
Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης για την ενότητα
της Ιστορίας της Γ' Τάξης του Δημοτικού «Ο
Θησέας»

Μαρία Καμαριανάκη, Κωνσταντίνος Κωτσίδης,
Παναγιώτης Αναστασιάδης

doi: [10.12681/icodl.5691](https://doi.org/10.12681/icodl.5691)

Copyright © 2024, Μαρία Καμαριανάκη, Κωνσταντίνος Κωτσίδης,
Παναγιώτης Αναστασιάδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης για την ενότητα της Ιστορίας της Γ' Τάξης του Δημοτικού «Ο Θησέας»

The creation of Polymorphic Educational Environment using the distance learning method for the subject of History in the 3th grade of Primary School for the unit "Theseus"

Μαρία Καμαριανάκη
Med in elearning
Πανεπιστήμιο Κρήτης
maria_kamarianaki@hotmail.com

Κωνσταντίνος Κωτσίδης
Διδάκτορας, ΣΕΠ
Πανεπιστήμιο
Κρήτης/ΕΔΙΒΕΑ, ΕΑΠ
kkotsidis@edc.uoc.gr

**Παναγιώτης
Αναστασιάδης**
Καθηγητής
Πανεπιστήμιο
Κρήτης/ΕΔΙΒΕΑ
panas@uoc.gr

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη έχει ως σκοπό το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την αποτίμηση εκπαιδευτικού υλικού με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε μαθητές Γ' Δημοτικού στην ενότητα της Ιστορίας για τον «Θησέα». Το υλικό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συμπληρωματικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό ή ως υποστηρικτικό εργαλείο για την αυτόνομη μάθηση των μαθητών. Για τη δημιουργία του αξιοποιήθηκαν οι Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης του Mayer, αξιοποιήθηκε το ψηφιακό εργαλείο h5p καθώς και η πλατφόρμα Chamilo. Για την αποτίμησή του διεξήχθη ποιοτική έρευνα η οποία περιελάμβανε δύο μέρη. Το ένα μέρος αφορούσε την αποτίμηση από ειδικούς της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και το άλλο την αποτίμηση από εκπαιδευτικούς ΠΕ70. Χρησιμοποιήθηκαν και στις δυο έρευνες ερωτηματολόγια ανοικτών – κλειστών ερωτήσεων. Τα αποτελέσματα των ερευνών έδειξαν πως το εκπαιδευτικό υλικό διέπεται από τις αρχές και τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης, ανταποκρίνεται στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών, υπάρχει εγκυρότητα στο περιεχόμενό του και οι εκπαιδευτικοί είναι διατεθειμένοι να το χρησιμοποιήσουν στο πλαίσιο της διδασκαλίας της ενότητας «ο Θησέας».

Λέξεις-κλειδιά

Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, διδακτική Ιστορίας – Μυθολογίας, εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό

Abstract

Environment using the distance education method for the History course in the 3rd grade of the Primary School for the unit "The Theseus". The article consists of three parts. The first one presents the theoretical framework in which Distance School Education refers, the basic principles of creating the educational material, more specifically Mayer's principles on which the creation of the material was based, and the relationship of ICT with History. This material is recommended as a supplementary tool for the teacher or as a supporting tool for the students' independent learning. Firstly, the technical means of creating the educational material are mentioned (H5P tools, Chamilo). After the presentation of the material follows the second part in which reference is made to the methodological approach of the research. In both parts of the research, qualitative research of formative evaluation is used as a tool of the questionnaire of open and closed questions. Content analysis was used for the methodological approach to data processing with the unit of analysis being the semantically autonomous vocabulary. Important conclusions emerge from the research. Experts argue that the material is governed by the principles and methodology of Distance Education (scientific coherence – documentation, contributes to the simple – understandable presentation of the knowledge object, is easy to use, supports – guides the learner, supports interaction, provides the possibility of reflection – self-assessment, covers purpose – expected learning outcomes). They also judged that it is in line with the Principles of Multimedia Learning. The teachers argued that the material meets the objectives of the Study program and there is validity in its content. All indicated that they would choose the specific material in the context of teaching the "Theseus" unit. Finally, it is necessary to mention the limitations of the research. Firstly, the non-use of the material for evaluation by the students and secondly, the research sample is small and the results are not generalizable.

Keywords

School Distant Education, didactic history – mythology, educational material for distant teaching

1.Εισαγωγή

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συνδέεται άρρηκτα με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνίας ΤΠΕ. Με τη βοήθειά τους υποστηρίζεται η επικοινωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων. Επιπλέον είναι αρωγός στη δημιουργία ηλεκτρονικού και ψηφιακού υλικού, του οποίου ο σχεδιασμός κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός εφόσον υποκαθιστά τον εκπαιδευτή (Λιοναράκης, 2006).

Οι ΤΠΕ χαρακτηρίζονται ως ένα εργαλείο το οποίο βοηθάει τον εκπαιδευτή να οργανώσει ένα πρόγραμμα ή να τροποποιήσει ένα ήδη υπάρχον εφόσον μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με έντυπο υλικό. Υποστηρίζεται πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υποστηρικτικό εργαλείο του εκπαιδευτικού έργου (Σπαντιδάκης & Βασαρμίδου, 2014).

Στη διδακτική της Ιστορίας είναι χρήσιμο να ενταχθούν οι ΤΠΕ. Με τη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο μάθημα της Ιστορίας οι μαθητές θα μπορέσουν να αναπτύξουν τις ερευνητικές τους δεξιότητες, να καλλιεργήσουν την ιστορική σκέψη τους αλλά και να αναπτύξουν στάσεις και συμπεριφορές. Εκτός από τους μαθητές όμως και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρουσιάσουν το υλικό τους με τέτοιο τρόπο που να ικανοποιεί και να γοητεύει κάθε εκπαιδευόμενο (Τσορτανίδου, 2016).

Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζεται ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η αποτίμηση εκπαιδευτικού υλικού με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε μαθητές Γ΄ Δημοτικού στην ενότητα του γνωστικού αντικείμενου της Ιστορίας «ο Θησέας». Το παρόν άρθρο δομείται σε τρία μέρη. Στο θεωρητικό πλαίσιο, στο πρώτο μέρος, αναφέρεται η Σχολική εξ αποστάσεως Εκπαίδευση, οι βασικές αρχές δημιουργίας του εκπαιδευτικού υλικού και η σχέση των ΤΠΕ με το μάθημα της Ιστορίας. Ακολουθεί, στο δεύτερο μέρος, η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας. Τέλος, στο τρίτο μέρος γίνεται παρουσίαση των συμπερασμάτων της ερευνητικής διαδικασίας.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

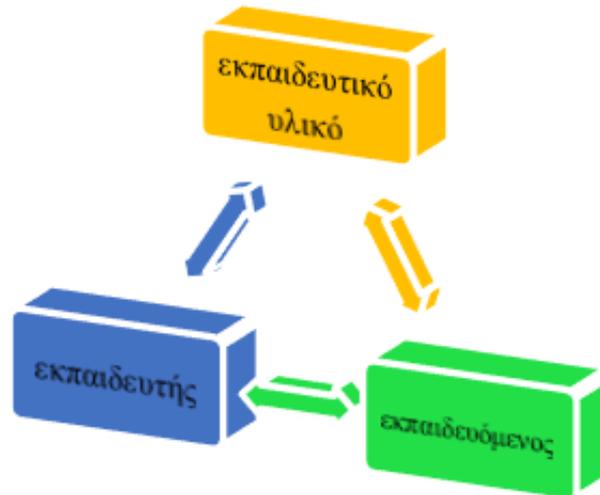
2.1. Σχολική Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση

Η Βασάλα (2005) ορίζει τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως την εκπαίδευση που καλύπτει τις ανάγκες των μαθητών σε επίπεδο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι Μίμινου και Σπανακά (2013) διακρίνουν τη σχολική ΕξΑΕ σε τρεις μορφές: α) την αυτοδύναμη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όπου τα προγράμματα σπουδών της είναι ολοκληρωμένα αλλά και ισότιμα της συμβατικής εκπαίδευσης δίνοντας την ευκαιρία μόρφωσης σε διδασκόμενους που αποκλείονται από τη συμβατική εκπαίδευση λόγω διαμονής τους σε απομακρυσμένες περιοχές, λόγω ειδικών αναγκών, οικογενειακών – οικονομικών αναγκών και λόγω ηλικίας (Σοφός, Κώστας & Παράσχου, 2015). β) Τη συμπληρωματική σχολική ΕξΑΕ η οποία ακολουθεί τις μεθόδους της αυτόνομης αλλά λειτουργεί βοηθητικά και παράλληλα με τη συμβατική εκπαίδευση. Η συμπληρωματική σχολική ΕξΑΕ χρησιμοποιείται για την παρακολούθηση μεμονωμένων μαθημάτων για συγκεκριμένους λόγους παρέχοντας μαθήματα είτε εκτός Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών ΑΠΣ της συμβατικής εκπαίδευσης προορισμένα για να διερευνηθεί το μαθησιακό περιεχόμενο, είτε προορισμένα για την ενίσχυση της συμβατικής διδασκαλίας, είτε για αδύναμους ή χαρισματικούς εκπαιδευόμενους (Σοφός, Κώστας & Παράσχου, 2015), είτε για ολοκλήρωση εργασιών ή τηλεδιασκέψεων που πραγματοποιούν σχολεία που συμμετέχουν στα σχολικά δίκτυα. γ) Η μεικτή- συνδυαστική – πολυμορφική εκπαίδευση συνδυάζει τη συμβατική και την εξ αποστάσεως.

2.2. Εκπαιδευτικό υλικό στη Σχολική Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού υλικού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όπως φαίνεται στο Σχήμα 1, έγκειται στη διαδικασία της μάθησης, διότι ο εκπαιδευόμενος οδηγείται στη μάθηση μέσα από αυτό και ο εκπαιδευτής δρα συμβουλευτικά – καθοδηγητικά (Μουζάκης, 2006).

Σχήμα 1: Το εκπαιδευτικό υλικό στην ΕΞΑΕ (Μουζάκης, 2006)

Το εκπαιδευτικό υλικό (ΕΥ) έχει επίσης το ρόλο της καθοδήγησης του εκπαιδευόμενου στη μελέτη του, την επεξήγηση δύσκολων σημείων, την εμπύχωση και την ενθάρρυνσή του να συνεχίσει εκτιμώντας την πρόοδό του και επιλέγοντας ελεύθερα τόπο – χρόνο – ρυθμό μελέτης (Λιοναράκης, 2009). Η Μπάνου (2001, όπ. αναφ. στο Καραγιάννη & Αναστασιάδης, 2009) αναφέρει ότι το ΕΥ έχει κυρίαρχο ρόλο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση όντας ένα «ζωντανό μαθησιακό σύνολο». Επομένως ο σχεδιασμός και η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού πρέπει να ακολουθεί συγκεκριμένες διαδικασίες και να πληροί συγκεκριμένες παιδαγωγικές προδιαγραφές (Μανούσου, 2008).

Η Μena (1992, όπ. αναφ. στο Γκίοςος & Κουτσούμπα, 2005) προκειμένου να αναπτυχθεί ένα αμφίδρομο, αλληλεπιδραστικό και διαλεκτικό υλικό προτείνει τις παρακάτω αρχές:

- Πληροφόρηση των εκπαιδευόμενων ώστε να κατανοηθεί το εκπαιδευτικό υλικό.
- Αναστοχασμό μέσω του οποίου οι εκπαιδευόμενοι κάνουν συσχέτιση των νέων δεδομένων με τις γνώσεις και τη δικιά τους πραγματικότητα και εμβαθύνουν στο να αποκτήσουν γνώση κάποιου συγκεκριμένου θεματικού πεδίου.
- Ανταλλαγή και συζήτηση με σκοπό να προαχθεί η συνεργατική μάθηση.
- Σχετικοποίηση δεδομένων όπου οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να θέσουν σε εφαρμογή τη νέα γνώση που αποκόμισαν στη δική τους πραγματικότητα.

- Επεξεργασία με σκοπό η νέα γνώση να επιφέρει αυτογνωσία στους εκπαιδευόμενους.
- Αξιολόγηση κάνοντας χρήση ποικίλων μεθόδων. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι κάνουν αποτίμηση της εξέλιξής τους και καλλιεργούν την ικανότητά τους να δίνουν λύση με αποτελεσματικό τρόπο σε παραπλήσια προβλήματα.

Ο Mayer (2017, όπ. αναφ. στο Αναστασιάδης & Κωτσιδής, 2015) κάνει λόγο για τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης. Στην πολυμεσική μάθηση γίνεται λόγος για τη συσχέτιση που υπάρχει στην αποτελεσματικότητα της μάθησης και στην ικανότητα των εκπαιδευόμενων να αναπτύσσουν σχέσεις και δεσμούς μεταξύ οπτικών και λεκτικών αναπαραστάσεων στη μνήμη μικρής διάρκειας (Mayer, 2005, όπ. αναφ. στο Δανιά, 2017). Ο Mayer (2017, όπ. αναφ. στο Αναστασιάδης & Κωτσιδής, 2015) για να είναι επομένως η μάθηση αποτελεσματική και ενεργός προτείνει ο σχεδιασμός και η οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού να ακολουθεί τις παρακάτω Αρχές: Πολυμεσική Αρχή (Η παρουσίαση των πληροφοριών γίνεται χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα λέξεις και εικόνες. Με αυτήν την αρχή οι πληροφορίες κατανοούνται καλύτερα και είναι αποτελεσματικότερα επεξεργάσιμες από τον εκπαιδευόμενο), Αρχή της Χωρικής Συνάφειας (Εδώ μια εικόνα βρίσκεται κοντά στο συναφές κείμενό της. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι έχουν καλύτερη αντίληψη του μηνύματος), Αρχή της Χρονικής Συνάφειας (Υπάρχει ταυτόχρονη παρουσίαση λέξεων – εικόνων. Η ταυτόχρονη και όχι διαδοχική αυτή παρουσίαση βοηθά στην καλύτερη μάθηση των εκπαιδευόμενων), Αρχή της Συνοχής (Το εκπαιδευτικό υλικό απαλλάσσεται από λεκτικές και οπτικές πληροφορίες οι οποίες είναι περιττές. Η απόκλιση άσχετων πληροφοριών με το γνωστικό αντικείμενο διευκολύνει τη μάθηση των εκπαιδευόμενων), Αρχή της Τροπικότητας (Σ' αυτήν την αρχή χρησιμοποιείται η αφήγηση αντί της παράθεσης γραπτών κειμένων), Αρχή του Πλεονασμού (Αποφεύγεται η χρήση πολλαπλών μέσων για να παρουσιαστεί το περιεχόμενο λόγω επιβάρυνσης του εκπαιδευτικού υλικού μ' αυτόν τον τρόπο), Αρχή της Προσωποποίησης (Στο εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να υπάρχει φιλικότητα. Η ενίσχυσή της μπορεί να γίνει χρησιμοποιώντας φιλική γλώσσα, δεύτερο πρόσωπο, αφήγηση, γραφικά στοιχεία καθοδήγησης, προσωπικό στυλ, χρήση διαδραστικών δεξιοτήτων), Αρχή της Κατάτμησης (Η συνοπτική και συγκεκριμένη οπτική και

ακουστική πληροφόρηση του εκπαιδευτικού υλικού βοηθά στη διατήρηση και αποθήκευση της πληροφορίας στη μνήμη των εκπαιδευόμενων), Αρχή της Σηματοδότησης (Προκειμένου η προσοχή των εκπαιδευόμενων να κατευθύνεται στην ουσιαστικότερη επεξεργασία των πληροφοριών παρέχονται οι κατάλληλες νύξεις κοινωνικές και γνωστικές) , Αρχή της Προπαίδευσης (Δίνεται μια δραστηριότητα για εκμάθηση γνώσεων και δεξιοτήτων απαραίτητων για τη μελέτη του βασικού μέρους του εκπαιδευτικού υλικού), Αρχή της Φωνής (Η ευγένεια και η φιλικότητα στις φωνές των πολυμεσικών μαθημάτων θεωρείται αναγκαία), Αρχή της Εικόνας (Δεν παρέχει απαραίτητα κάποια βοήθεια στον εκπαιδευόμενο η ύπαρξη της εικόνας του αφηγητή στο εκπαιδευτικό υλικό).

2.3. ΤΠΕ και Ιστορία

Σύμφωνα με τον Σούμα (χ.χ.) η χρήση των ΤΠΕ στη διδακτική της Ιστορίας κάνει το μάθημα σύγχρονο, βιωματικό, μαθητοκεντρικό. Επιπλέον βοηθά τους εκπαιδευόμενους να ανατρέχουν με ευκολία σε ιστορικές πηγές, ψηφιακούς χάρτες και διαγράμματα. Μ' αυτόν τον τρόπο γίνονται πιο παρατηρητικοί, κατανοούν ιστορικά γεγονότα και καλλιεργούν τη μνημονική τους ικανότητα. Έτσι το μάθημα ελκύει τους εκπαιδευόμενους και τους δημιουργεί τα κίνητρα ώστε να συμμετέχουν ενεργά (Heafner, 2004).

Καλό θα ήταν να επιλέγονται οι κατάλληλες μέθοδοι και τα κατάλληλα εργαλεία για τη διδασκαλία της βοηθώντας τους μαθητές να καλλιεργήσουν την ιστορική κριτική τους σκέψη κάνοντάς τους αυριανούς υπεύθυνους πολίτες (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003; Ρεπούση, 2004; Παραφέστα & Σμυρναίος, 2020).

Στο μάθημα της Ιστορίας όμως ανήκει και η Μυθολογία φέρνοντας σε επαφή τους μαθητές με την πολιτιστική τους κληρονομιά (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003). Οι μύθοι δημιουργήθηκαν για να ερμηνεύσουν ό,τι οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να εξηγήσουν μ' άλλον τρόπο (Μαϊστρέλλης, Καλύβη & Μιχαήλ, 2011).

3. Περιγραφή εκπαιδευτικού υλικού για την ενότητα «Ο Θησέας»

Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού για την ενότητα της Ιστορίας της Γ' τάξης του Δημοτικού «Ο Θησέας» έγινε στο h5p ένα ανοικτού τύπου λογισμικό με τη χρήση του Course Presentation προκειμένου να δημιουργηθούν οι διαδραστικές παρουσιάσεις.

3.1.Τεχνικά μέσα δημιουργίας εκπαιδευτικού υλικού

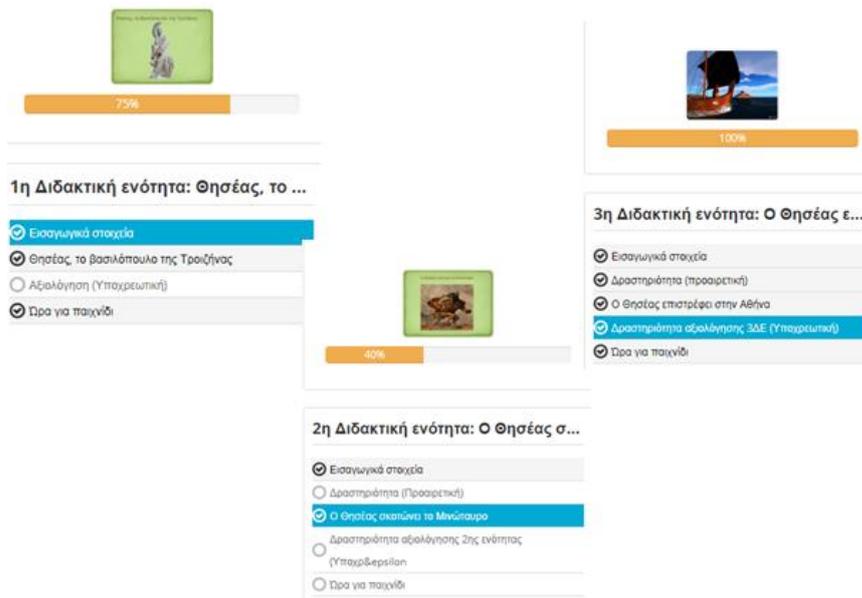
Χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω μέσα για τη δημιουργία του ΕΥ:

- Εργαλείο h5p: Το h5p είναι ένα ανοικτού κώδικα online εργαλείο που παρέχεται δωρεάν με σκοπό τη δημιουργία διαδραστικού περιεχομένου (βίντεο, παρουσιάσεις...) σε HTML5. Το περιεχόμενο που δημιουργείται στο h5p μπορεί να ενσωματωθεί σε ιστολόγια και σε πλατφόρμες. Είναι ένας ιδανικός τρόπος για τη δημιουργία επεξεργάσιμων μαθησιακών αντικειμένων.
- Πλατφόρμα Chamilo: Ένα Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (LMS), είναι ένα δωρεάν εργαλείο ανοικτού κώδικα που έχει δημιουργηθεί ώστε να επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς την πλήρη παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των μαθητών, ώστε να αλλάξουν και να βελτιώσουν αν χρειαστεί την εφαρμοσμένη μεθοδολογία τους.
- Plotagon: Το Plotagonως ένα εργαλείο αφήγησης που προσφέρεται για όλες τις ηλικίες, επιτρέπει τη δημιουργία ταινιών κινουμένων σχεδίων.
- Blippar: Το Blippar είναι μια πλατφόρμα που ειδικεύεται στη δημιουργία και δημοσίευση περιεχομένου επαυξημένης πραγματικότητας.

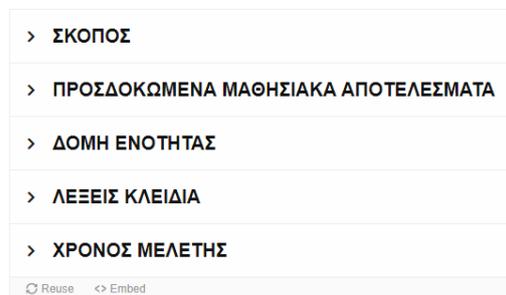
3.2. Παρουσίαση Διδακτικών Ενοτήτων

Το βασικό μενού κάθε διδακτικής ενότητας περιλαμβάνει:

- τα εισαγωγικά στοιχεία της ενότητας
- το κυρίως μάθημα
- την ώρα για παιχνίδι (εικόνα 1, εικόνα 2)

Εικόνα 1: Κύριο μέρος διδακτικών ενοτήτων

Εικόνα 2: Εισαγωγικά στοιχεία

3.2.1. Παρουσίαση 1^{ης} ΔΕ: Θησέας το βασιλόπουλο της Τροιζήνας

Στην 1^η ΔΕ το εκπαιδευτικό υλικό εστίασε στο κεφάλαιο του βιβλίου της Ιστορίας της Γ' τάξης Δημοτικού «Θησέας, το βασιλόπουλο της Τροιζήνας» με σκοπό να γίνει μια πρώτη γνωριμία με τον ήρωα και ο χρήστης να γνωρίσει κάποια από τα κατορθώματά του. Μπαίνοντας ο χρήστης θα πλοηγηθεί στο μάθημα μέσω διαφανειών όπου παρουσιάζονται οι απαραίτητες πληροφορίες με τη χρήση διαδραστικών βίντεο, υπερσυνδέσμων, κειμένων, διαδραστικών ασκήσεων και παιχνιδιών. Παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια στιγμιότυπα από την 1^η ΔΕ.

Εικόνα 3 : Χρήσιμες συμβουλές

Εικόνα 4: Περιεχόμενα

Εικόνα 5: Σύνοψη

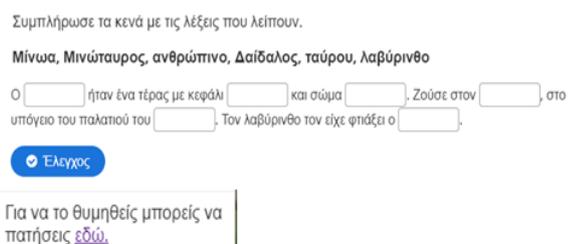
Εικόνα 6: Δραστηριότητα αξιολόγησης

3.2.2. Παρουσίαση 2^{ης} ΔΕ:

Στην 2^η ΔΕ το εκπαιδευτικό υλικό εστίασε στην ενότητα του βιβλίου της Ιστορίας « Ο Θησέας σκοτώνει το Μινώταυρο» με σκοπό ο χρήστης να μάθει το λόγο που ο Θησέας σκοτώνει το Μινώταυρο. Μπαίνοντας ο χρήστης θα πλοηγηθεί στο μάθημα μέσω διαφανειών όπου παρουσιάζονται οι απαραίτητες πληροφορίες με τη χρήση διαδραστικών βίντεο, υπερσυνδέσμων, κειμένων, διαδραστικών ασκήσεων και παιχνιδιών. Παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια στιγμιότυπα από τη 2^η ΔΕ.

Εικόνα 5: Κείμενο με blippar

Εικόνα 8: Δραστηριότητα

4. Μεθοδολογία

4.1. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αποτίμηση του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού που δημιουργήθηκε με τη μέθοδο της ΕΞΑΕ για τη διδασκαλία της ενότητας «ο Θησέας» της Ιστορίας της Γ' Δημοτικού τόσο από ειδικούς της ΕΞΑΕ όσο και από την ομάδα έρευνας που αποτελείται από εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

4.2. Προβληματική της έρευνας

Η χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία κάνει την εμφάνισή της σε διάφορες μορφές με πιο σπουδαία αυτή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η χρήση της ξεκίνησε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σιγά σιγά εντάσσεται και στις άλλες δυο βαθμίδες εκπαίδευσης. Είναι μια μέθοδος η οποία λειτουργεί συνδυάζοντας παιδαγωγική και τεχνολογία δίχως να κρίνεται σκόπιμη η διαζώσης συνάντηση εκπαιδευόμενου – εκπαιδευτή (Λιοναράκης, 2006) δημιουργώντας, εφόσον αξιοποιηθεί η τεχνολογία με όρους παιδαγωγικούς και κοινωνικούς, συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης από απόσταση που στοχεύουν να ενθαρρύνουν τη διερευνητική και κριτική σκέψη (Αναστασιάδης, 2009) αλλά και να οδηγήσουν το διδασκόμενο στην αυτονομία (Νικολάκη & Κουτσούμπα, 2013).

Πολύ σημαντικό ρόλο στην ΕΞΑΕ κατέχει το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο βοηθάει τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του από τη στιγμή που θα ανοιχτεί κατέχοντας το ρόλο του εξ αποστάσεως εκπαιδευτή (Rowntree, 1994), οπότε σύμφωνα με τον Ροπόκη (2011) ο τρόπος που σχεδιάζεται και αναπτύσσεται το ΕΥ είναι ένα από τα πιο σπουδαία θέματα που απασχολούν την ΕΞΑΕ.

Όσον αφορά στη σχολική συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση:

- Είναι αρωγός για δραστηριότητες που έχουν ως σκοπό να κατανοηθούν οι προϋπάρχουσες γνώσεις από τους εκπαιδευόμενους (Αναστασίου, Ανδρούτσου & Γεωργάλας, 2009).

- «Παρέχει τους μαθητές τη δυνατότητα να βελτιώσουν το επίπεδο των γνώσεών τους, μέσω της επίλυσης μεγάλου αριθμού ασκήσεων, παρουσιάζοντάς τους ταυτόχρονα τις ορθές και μη απαντήσεις σε συνδυασμό με τις απαραίτητες και για τις δυο περιπτώσεις επεξηγήσεις» (Αναστασίου, Ανδρούτσου & Γεωργάλας, 2010; Σπαντιδάκης, 2006, όπ. αναφ. στο Αναστασιάδης, 2014, σ. 10).
- «Υποστηρίζει μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες» (Σπαντιδάκης, Μουζάκη & Αγγελή, 2008; Παλαιολόγου κ.ά., 2004, όπ. αναφ. στο Αναστασιάδης, 2014, Σ. 10).

Η παρούσα διπλωματική εργασία αξιοποιώντας τη μεθοδολογία της ΕΞΑΕ για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για τη διδασκαλία της ενότητας «Θησέας» της Ιστορίας σε μαθητές Γ' Δημοτικού προσπαθεί να ενσωματώσει τις ΤΠΕ στη διαδικασία της μάθησης και να λειτουργήσει το υλικό ως συμπληρωματικό εργαλείο στηρίζοντας ταυτόχρονα την αυτόνομη μάθηση των μαθητών. Η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού (ΕΥ) βασίστηκε στις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης περιλαμβάνοντας διαδραστικά βίντεο/βιβλία, εικόνες, δραστηριότητες, παιχνίδια ώστε να προσελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα της Ιστορίας. Εξάλλου η Ιστορία που μάθαμε όταν ήμασταν παιδιά μας βοηθάει να αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο γύρω μας (Ferro, 2016).

Η επιλογή της τρίτης ενότητας της Ιστορίας με τίτλο «Θησέας» δεν ήταν τυχαία. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη ενότητα διότι διαπιστώθηκε από τη δημιουργό του υλικού πως τα παιδιά δε γνώριζαν τον συγκεκριμένο ήρωα σε αντίθεση με άλλους ήρωες της ελληνικής μυθολογίας. Επιπλέον αυτή η διαπίστωση δε βασίστηκε σε μια μόνο σχολική χρονιά αλλά σε αρκετές τα τελευταία 10 χρόνια.

4.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν σε σχέση με το σκοπό και τους επιμέρους στόχους είναι τα εξής:

- Το εκπαιδευτικό υλικό διέπεται από τις Αρχές και τη Μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; (1^ο Ερευνητικό ερώτημα).

- Το εκπαιδευτικό υλικό έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης; (2^ο Ερευνητικό ερώτημα).
- Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε για μαθητές Γ΄ Δημοτικού στο πλαίσιο του γνωστικού αντικείμενου της τρίτης ενότητας της Ιστορίας με τίτλο «Ο Θησέας»; (3^ο Ερευνητικό ερώτημα).

4.4. Το δείγμα της έρευνας και ερευνητικός σχεδιασμός

Το δείγμα του πρώτου μέρους της έρευνας ήταν 3 εκπαιδευτικοί ειδικοί στη μεθοδολογία της ΕΞΑΕ αφού συμμετείχαν στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης με τίτλο: «Επιστήμες της Αγωγής – Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με τη χρήση των ΤΠΕ (e-learning)». Για το δεύτερο μέρος της έρευνας επιλέχθηκαν 5 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα δάσκαλοι ΠΕ70 του νομού Ηρακλείου οι οποίοι είχαν διδακτική εμπειρία στην Γ΄ Δημοτικού.

Στην έρευνα του πρώτου μέρους χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της «Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου». Η ερευνήτρια αφού τους έδωσε τον ηλεκτρονικό σύνδεσμο πρόσβασης στην πλατφόρμα Chamilo τους ζήτησε αφού μελετήσουν το εκπαιδευτικό υλικό (ΕΥ) να καταθέσουν τις απόψεις τους στο ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για το σκοπό αυτό από το Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α. (Εργαστήριο Προηγμένων Μαθησιακών Τεχνολογιών στη Δια Βίου Μάθηση και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση). Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου. Αρχικά κλήθηκαν να απαντήσουν σε επτά ερωτήσεις, κλειστού τύπου, για τα δημογραφικά στοιχεία και το προφίλ τους. Έπειτα τους ζητήθηκε να απαντήσουν σε πενήντα έξι ερωτήσεις, ανοιχτού τύπου, για την αποτίμηση του εκπαιδευτικού υλικού, οι οποίες είναι αρθρωμένες σε 9 άξονες (Πίνακας 1) που αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα. Για τη διερεύνηση των δυο πρώτων ερευνητικών ερωτημάτων, προσδιορίστηκαν αντίστοιχα επιμέρους ερευνητικοί άξονες. Σε κάθε ερευνητικό άξονα αντιστοιχούσαν συγκεκριμένες ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο, όπως φαίνεται στον πίνακα 2.

1ος Άξονας: Επιστημονική συνοχή/Τεκμηρίωση του ΕΥ
2ος Άξονας: Το Ε.Υ. συμβάλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού Αντικειμένου
3ος Άξονας: Ευχρηστία του Ε.Υ.
4ος Άξονας: Το Ε.Υ. υποστηρίζει – καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του
5ος Άξονας: Το Ε.Υ. υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του
6ος Άξονας: Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού – Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο
7ος Άξονας: Σκοπός/ Προσδοκώμενα Αποτελέσματα
8ος Άξονας: Το Ε.Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης
9ος Άξονας: Γενικές Επισημάνσεις

Πίνακας 1 : Έρευνα ειδικών ΕΞΑΕ – ερευνητικοί άξονες

1ος Άξονας: Α. Επιστημονική συνοχή/Τεκμηρίωση του ΕΥ
A.1. Στο Ε.Υ. γίνεται παράθεση πληροφοριών / απόψεων με την σχετική βιβλιογραφική τεκμηρίωση.
A.2. Στο Ε.Υ. γίνεται αναφορά σε διαφορετικές πηγές πληροφοριών (Βιβλία, επιστημονικά περιοδικά, επιστημονικά συνέδρια κλπ).
A.3. Στο Ε.Υ. γίνεται συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών / απόψεων.
A.4. Το Ε.Υ. είναι εμπλουτισμένο με την ερμηνεία / κριτική συζήτηση των πληροφοριών.
A.5. Το Ε.Υ. παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο για περαιτέρω μελέτη σε διαφορετικές πηγές.
2ος Άξονας: Β. Το Ε.Υ. συμβάλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού Αντικειμένου
B.1. Το ύφος γραφής του Ε.Υ. είναι φιλικό για τον αναγνώστη.
B.2. Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών.
B.3. Στο Ε.Υ. γίνεται κατά το δυνατόν χρήση της καθομιλούμενης γλώσσας.
B.4. Η γραφή του Ε.Υ. είναι ευανάγνωστη.
B.5. Η πυκνότητα των πληροφοριών του Ε.Υ. είναι ικανοποιητική.
B.6. Το Ε.Υ. παρουσιάζεται τμηματικά στο μέγεθος της οθόνης.
B.7. Το Ε.Υ. περιέχει μόνο κείμενο.
B.8. Το Ε.Υ περιέχει κείμενο και εικόνες.
B.9. Το Ε.Υ περιέχει κείμενο, εικόνες και video.

B.10. Οι χρωματικές συνθέσεις του Ε.Υ. συμβάλλουν στην άνετη αλληλεπίδραση.

3ος Άξονας: Γ. Ευχρηστία του Ε.Υ.

Γ.1. Τα κουμπιά που χρησιμοποιήθηκαν στο Ε.Υ. (εμπρός, πίσω κλπ) είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα.

Γ.2. Τα εικονίδια που χρησιμοποιήθηκαν στο Ε.Υ. (πρόσθετες πηγές, δραστηριότητες κλπ) είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα.

Γ.3. Η πλοήγηση στο Ε.Υ. είναι εύκολη.

Γ.4. Οι υπερσύνδεσμοι του Ε.Υ. οδηγούν στο αναμενόμενο περιεχόμενο.

4ος Άξονας: Δ. Το Ε.Υ. υποστηρίζει – καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

Δ.1. Παρέχονται συμβουλές για το πώς να μελετηθεί το εκπαιδευτικό υλικό.

Δ.2. Το Ε.Υ. υποστηρίζει τον εκπαιδευόμενο προκειμένου να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία (Υπάρχουν πλαίσια ή έντονη γραφή (σήμανση) ώστε να τονίζονται σημαντικές έννοιες).

Δ.3. Στο Ε.Υ. υπάρχουν επεξηγηματικά σχόλια τα οποία υποστηρίζουν τον σπουδαστή στη μελέτη του.

5ος Άξονας: Ε. Το Ε.Υ. υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

Ε.1. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εκφράσει τις δικές απόψεις (κρίσεις) πάνω σε σημαντικά ζητήματα.

Ε.2. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να διατυπώνει τις δικές του ερωτήσεις πάνω σε σημαντικά ζητήματα.

Ε.3. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εμπλακεί συναισθηματικά με βάση τα προσωπικά του ενδιαφέροντα.

Ε.4. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να ανταλλάξει απόψεις με τους άλλους εκπαιδευόμενους.

Ε.5. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να θεωρήσει τον εαυτό του ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας που έχει συγκεκριμένες ανάγκες και προσδοκίες.

Ε.6. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να ενσωματώσει / εμπλουτίσει τις απόψεις του σε αυτό.

6ος Άξονας: ΣΤ. Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού – Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο

Στ.1. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευόμενου.

Στ.2. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της αυτόνομης κριτικής σκέψης του εκπαιδευόμενου.

Στ.3. Το Ε.Υ. εμπειριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διάυλων επικοινωνίας με στόχο την ανατροφοδότηση του εκπαιδευόμενου.

Στ.4. Το Ε.Υ. εμπειριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να συσχετίσει τα νέα δεδομένα με τη δική του πραγματικότητα.

Στ.5. Το Ε.Υ. εμπειριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εφαρμόσει τη νέα γνώση στη δική του πραγματικότητα.

7ος Άξονας: Ζ. Σκοπός/ Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Z.1. Στο Ε.Υ. διατυπώνεται σαφώς ο σκοπός της κάθε διδακτικής ενότητας.

Z.2. Στο Ε.Υ. διατυπώνονται σαφώς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα σε κάθε διδακτική ενότητα.

Z.3. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο γνώσεων.

Z.4. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο δεξιοτήτων.

Z.5. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο στάσεων.

Z.6. Ο εκπαιδευόμενος ελέγχει την πρόοδό του με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

8ος Άξονας: Η. Το Ε. Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης

H.1. Στο Ε.Υ. υπάρχει συνδυασμός κείμενου και εικόνας για την παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου. (Πολυμεσική Αρχή)

H.2. Στο Ε.Υ. η χρήση των εικόνων σας βοηθάει να κατανοήσετε το γνωστικό αντικείμενο. (Πολυμεσική Αρχή)

H.3. Στο Ε.Υ. υπάρχουν στοιχεία αφήγησης (μονόλογος, διάλογος, περιγραφή, σχόλια κ.ά.). (Αρχή της Τροπικότητας)

H.4. Στο Ε.Υ. συμπεριλαμβάνονται μη σχετικές πληροφορίες (λέξεις, εικόνες, ήχοι) με το γνωστικό αντικείμενο. (Αρχή της Συνοχής)

H.5. Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση φιλικής γλώσσας. (Αρχή της Προσωποποίησης)

H.6. Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση δεύτερου προσώπου. (Αρχή της Προσωποποίησης)

H.7. Στο Ε.Υ. γίνεται ηχητική παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου. (Αρχή της Προσωποποίησης)

H.8. Στο Ε.Υ. το ύφος της ηχητικής παρουσίασης είναι φιλικό για τον εκπαιδευόμενο. (Αρχή της Φωνής)

H.9. Στο Ε.Υ. εμφανίζεται ένας φιλικός χαρακτήρας (avatar) που ενισχύει τη διαδικασία μάθησης των εκπαιδευόμενων. (Αρχή της Εικόνας)

H.10. Στο Ε.Υ. η παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου γίνεται τμηματικά. (Αρχή της Κατάτμησης)

H.11. Στο Ε.Υ. υπάρχουν διαδραστικές δραστηριότητες που παρέχουν ανατροφοδότηση στους εκπαιδευόμενους. (Αρχή της Προσωποποίησης)

H.12. Στο Ε.Υ. υπάρχουν μακροσκελή κείμενα για την παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου. (Αρχή της Κατάτμησης)

H.13. Το Ε.Υ. παρέχει σαφείς οδηγίες στους εκπαιδευόμενους για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων και εργασιών. (Αρχή της Σηματοδότησης).

H.14. Στο Ε.Υ. υπάρχουν στοιχεία επισήμανσης (έντονη γραφή, υπογράμμιση, χρωματισμός κ.ά.). (Αρχή της Σηματοδότησης).
H.15. Στο Ε.Υ. υπάρχουν εισαγωγικές δραστηριότητες που βοηθούν στη μελέτη του γνωστικού αντικειμένου. (Αρχή της Προπαίδευσης).
9ος Άξονας: Θ. Γενικές Επισημάνσεις
Θ1. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα τρία πιο δυνατά στοιχεία του εκπαιδευτικού υλικού;
Θ2. Γράψτε έως τρεις αλλαγές που προτείνετε προκειμένου να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό υλικό.

Πίνακας 2: Έρευνα ειδικών ΕΞΑΕ – ερευνητικοί άξονες – ερωτήσεις σε κάθε άξονα

Στην έρευνα του δεύτερου μέρους επιλέχθηκαν πέντε εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα δάσκαλοι ΠΕ70 οι οποίοι είχαν διδακτική εμπειρία στην Γ' Δημοτικού. Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της «Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου». Η ερευνήτρια αφού τους έδωσε τον ηλεκτρονικό σύνδεσμο πρόσβασης στην πλατφόρμα Chamilo τους ζήτησε να καταθέσουν τις απόψεις τους σχετικά με την ανταπόκριση του ΕΥ στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών και την εγκυρότητα του περιεχομένου. Έτσι δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο που περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου. Αρχικά κλήθηκαν να απαντήσουν σε πέντε ερωτήσεις, κλειστού τύπου, για τα δημογραφικά στοιχεία και το προφίλ τους. Έπειτα τους ζητήθηκε να απαντήσουν σε οχτώ ερωτήσεις, ανοιχτού τύπου, για την αποτίμηση του εκπαιδευτικού υλικού. Για τη διερεύνηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος, προσδιορίστηκαν τρεις επιμέρους άξονες όπως φαίνεται και στον πίνακα 3. Σε κάθε ερευνητικό άξονα αντιστοιχούσαν συγκεκριμένες ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο, όπως φαίνεται και στον πίνακα 4.

1ος Άξονας: Ανταπόκριση στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών
2ος Άξονας: Εγκυρότητα περιεχομένου
3ος Άξονας: Γενικές επισημάνσεις

Πίνακας 3 :Έρευνα εκπαιδευτικών ΠΕ70 – ερευνητικοί άξονες

1ος Άξονας: Ανταπόκριση στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών
A1. Κατά πόσο ο χρήστης μπορεί με τη βοήθεια του ΕΥ (εκπαιδευτικού υλικού) να γνωρίσει τους μύθους που αναφέρονται στη ζωή και τα σημαντικότερα κατορθώματα του Θησέα.
A2. Κατά πόσο ο χρήστης μπορεί με τη βοήθεια του ΕΥ (εκπαιδευτικού υλικού) να γνωρίσει το Δαίδαλο και Ίκαρο.
A3. Κατά πόσο ο χρήστης μέσα από το ΕΥ (εκπαιδευτικό υλικό) μπορεί να κατανοήσει σχετικές με την ενότητα έννοιες όπως: ήρωας, άθλος.

2ος Άξονας: Εγκυρότητα περιεχομένου
B1. Πόσο έγκυρες θεωρείτε τις πληροφορίες που περιέχονται στο ΕΥ (εκπαιδευτικό υλικό). Εξηγήστε την άποψή σας.
B2. Σε ποιο βαθμό οι δραστηριότητες του ΕΥ (εκπαιδευτικού υλικού) σχετίζονται με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
3ος Άξονας: Γενικές επισημάνσεις
G1. Κατά την άποψή σας ποια είναι τα τρία πιο δυνατά στοιχεία του ΕΥ (εκπαιδευτικού υλικού).
G2. Γράψτε έως τρεις αλλαγές που προτείνετε προκειμένου να βελτιωθεί το ΕΥ (εκπαιδευτικό υλικό).
G3. Γράψτε 2 λόγους που θα κάνατε ή όχι χρήση του ΕΥ (εκπαιδευτικού υλικού).

Πίνακας 4: Έρευνα εκπαιδευτικών ΠΕ70 – ερευνητικοί άξονες – ερωτήσεις σε κάθε άξονα

Στη συγκεκριμένη έρευνα η κωδικοποίηση και η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με την τεχνική της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Ως μονάδα ανάλυσης χρησιμοποιήθηκε το λεκτικό σύνολο με νοηματική αυτοτέλεια. Για να γίνει η επεξεργασία των δεδομένων έγινε ο προσδιορισμός των κατηγοριών ανά άξονα. Κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των δεδομένων τηρήθηκε απόλυτα η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

4.5. Περιορισμοί – Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στη συγκεκριμένη έρευνα υπήρξαν δυο περιορισμοί. Ο πρώτος είναι η μη χρήση του ΕΥ σε μαθητές παρόλο που σχεδιάστηκε γι' αυτούς το ΕΥ. Επίσης ο δεύτερος περιορισμός έγκειται στο μικρό δείγμα εκπαιδευτικών που κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο (ποιοτική έρευνα) αποτιμώντας το ΕΥ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μη γενίκευση των συμπερασμάτων στον ευρύτερο πληθυσμό των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό θα μπορούσε μελλοντικά να εφαρμοστεί ως συμπληρωματικό υλικό από τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να διδαχθεί η συγκεκριμένη ενότητα της Ιστορίας.

Η έρευνα θα μπορούσε να διεξαχθεί και σε μαθητές Γ' Δημοτικού ώστε το ΕΥ να αξιολογηθεί από αυτούς. Προτείνεται η δημιουργία δυο ομάδων μαθητών, δυο διαφορετικών τμημάτων, όπου στο ένα τμήμα (ομάδα ελέγχου) η διδασκαλία θα γίνει με το συμβατικό τρόπο και στο άλλο τμήμα (πειραματική ομάδα) η διδασκαλία θα γίνει με τη χρήση του ΕΥ. Έπειτα να ακολουθήσει η σύγκριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Τέλος θα μπορούσε η συγκεκριμένη έρευνα να διεξαχθεί σε μεγαλύτερο αριθμό εκπαιδευτικών ώστε να υπάρξει γενίκευση των συμπερασμάτων.

5. Συμπεράσματα έρευνας

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε ήταν αν το ΕΥ διέπεται από τις αρχές και τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι τρεις ειδικοί της ΕΞΑΕ έκριναν πως το ΕΥ διέπεται από τις αρχές και τη μεθοδολογία της ΕΞΑΕ και συγκεκριμένα:

- Επιστημονική συνοχή / τεκμηρίωση ΕΥ

Στο ΕΥ υπάρχει επιστημονική συνοχή και τεκμηρίωση αφού είναι βιβλιογραφικά τεκμηριωμένο με διάφορες πηγές για περαιτέρω μελέτη, με ερμηνεία και κριτική συζήτηση των πληροφοριών. Απουσιάζει η συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών λόγω της ηλικιακής ομάδας στην οποία απευθύνεται το ΕΥ.

- Το ΕΥ συμβάλλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου

Υποστηρίζουν πως το ύφος γραφής είναι αρκετά φιλικό προς τον αναγνώστη. Γίνεται χρήση τόσο των προσωπικών όσο και των κτητικών αντωνυμιών με γλώσσα καθομιλούμενη και ευανάγνωστη γραφή με σωστό μέγεθος γραμματοσειράς. Δεν υπάρχει πυκνότητα πληροφοριών και η παρουσίαση του ΕΥ γίνεται τμηματικά. Τόνισαν πως υπάρχει λίγο κείμενο το οποίο συνδυάζεται με εικόνες, ενώ είναι εμπλουτισμένο με πολλές εικόνες και βίντεο. Τέλος οι χρωματικές συνθέσεις παρέχουν άνετη και ευχάριστη πλοήγηση.

- Ευχρηστία ΕΥ

Στο ΕΥ υπάρχει ευχρηστία εφόσον τα κουμπιά αλλά και τα εικονίδια είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα και η πλοήγηση γίνεται με ευκολία. Επιπλέον η χρήση υπερσυνδέσμων έχει αξιοπιστία από τη στιγμή που οδηγεί στο αναμενόμενο περιεχόμενο.

- Το ΕΥ υποστηρίζει – καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

Το ΕΥ είναι υποστηρικτικό και καθοδηγητικό στη μελέτη του εκπαιδευόμενου διότι υπάρχουν συμβουλευτικά βίντεο για τον τρόπο μελέτης του, δίνεται έμφαση σε σημεία που είναι αναγκαίο και ένα avatar βοηθάει με τα επεξηγηματικά του σχόλια.

- Το ΕΥ υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

Το ΕΥ υποστηρίζει τον εκπαιδευόμενο μέσω δραστηριοτήτων να εκφραστεί πάνω σε σημαντικά ζητήματα. Ωστόσο δραστηριότητες συναισθηματικής εμπλοκής και διατύπωσης δικών του ερωτήσεων απουσιάζουν λόγω ηλικιακής ομάδας χρηστών. Παρόλα αυτά υπάρχουν δραστηριότητες που ο εκπαιδευόμενος ανταλλάσσει απόψεις με τους συνομηλίκους του θεωρώντας τον εαυτό του μέρος μιας κοινωνικής ομάδας ενθαρρύνοντάς τον να εμπλουτίσει τις απόψεις του μέσα από αυτές.

- Το ΕΥ παρέχει δυνατότητα αναστοχασμού – αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο

Το ΕΥ με τις δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης, ανάπτυξης αυτόνομης κριτικής σκέψης, ανάπτυξης διαύλων επικοινωνίας με στόχο την ανατροφοδότηση, συσχέτισης νέων δεδομένων με τη δική του (εκπαιδευόμενου) πραγματικότητα αλλά και εφαρμογής σ' αυτήν τη νέα γνώση παρέχει στο χρήστη τη δυνατότητα αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης.

- Σκοπός – προσδοκώμενα αποτελέσματα

Ο σκοπός και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα διατυπώνονται με σαφήνεια σε κάθε ΔΕ. Επιπλέον τόσο σε επίπεδο στάσεων όσο και γνώσεων και δεξιοτήτων υπάρχει παρακίνηση στον εκπαιδευόμενο. Τέλος με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα ο χρήστης μπορεί να ελέγξει την πρόοδό του.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε ήταν αν το εκπαιδευτικό υλικό έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης. Οι τρεις ειδικοί της ΕΞΑΕ έκριναν πως είναι σύμφωνο με τις Αρχές αυτές και συγκεκριμένα:

- ΕΥ σύμφωνο με τις Αρχές Πολυμεσικής Μάθησης

Όλο το ΕΥ είναι βασισμένο στις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης εφόσον το λιγοστό κείμενο συνδυάζεται με εικόνες οι οποίες βοηθούν στην κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου. Ακόμη, υπάρχουν στοιχεία αφήγησης, κυρίως με το φιλικό avatar ενώ δεν υπάρχουν πληροφορίες άσχετες με το περιεχόμενο. Η γλώσσα διατηρείται σ' όλο το ΕΥ φιλική κάνοντας χρήση δεύτερου προσώπου. Επιπλέον το φιλικό ύφος της ηχητικής παρουσίασης αλλά και η χρήση ενός φιλικού avatar ενισχύουν τη διαδικασία της μάθησης. Επιπρόσθετα η χρήση μακροσκελών κειμένων απουσιάζει ενώ οι σαφείς οδηγίες για την εκπόνηση των δραστηριοτήτων, τα στοιχεία επισήμανσης και οι εισαγωγικές δραστηριότητες είναι διάχυτες σ' όλο το ΕΥ.

- Γενικές Επισημάνσεις

Ως γενικές επισημάνσεις οι ειδικοί της ΕΞΑΕ έκριναν πως τα πιο δυνατά σημεία του υλικού είναι η ευστοχία των εικόνων για την κατανόηση του περιεχομένου, τα επεξηγηματικά και διαδραστικά βίντεο, η ομοιομορφία των ΔΕ, η συνεχής ανατροφοδότηση στις δραστηριότητες, η πολυμορφικότητα του υλικού, τα άρτια επεξεργασμένα πολυμέσα και η φιλικότητα όλου του υλικού. Ως αλλαγές δεν προτείνουν κάτι θεωρώντας το ΕΥ πλήρες, σαφές, εύχρηστο, άρτιο, με συνεχή ανατροφοδότηση και βασισμένο στις Αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης του Mayer.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε ήταν ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε για μαθητές Γ' Δημοτικού στο πλαίσιο του γνωστικού αντικειμένου της τρίτης ενότητας της ιστορίας με τίτλο «ο Θησέας». Οι πέντε εκπαιδευτικοί έκριναν πως το ΕΥ ανταποκρίνεται στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών και πως υπάρχει εγκυρότητα στο περιεχόμενό του.

- Ανταπόκριση στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών

Το ΕΥ ανταποκρίνεται στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών αφού καλύπτει τους ειδικούς σκοπούς του ΑΠΣ της συγκεκριμένης ενότητας, όσον αφορά τόσο στο Θησέα όσο και στο Δαίδαλο και Ίκαρο. Επιπλέον ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει σχετικές με την ενότητα έννοιες είτε μέσω των δραστηριοτήτων, των βίντεο αλλά και της υποενότητας του λεξιλογίου.

- Εγκυρότητα περιεχομένου

Στο συγκεκριμένο ΕΥ υπάρχει εγκυρότητα στο περιεχόμενο αφού τόσο οι πληροφορίες που περιέχονται αξιολογήθηκαν ως έγκυρες, βασισμένες σε αξιόπιστες πηγές αλλά και οι δραστηριότητες έχουν άμεση σχέση με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, θέτοντας σαφείς στόχους και ξεκάθαρους σε καθεμιά από αυτές.

- Γενικές επισημάνσεις

Ως γενικές επισημάνσεις οι πέντε εκπαιδευτικοί έκριναν πως τα πιο δυνατά σημεία του ΕΥ είναι ο σαφής καθορισμός στόχων, το πολύ χρήσιμο υλικό ανά υποενότητα, οι

ενδιαφέρουσες, ποικίλες, ελκυστικές και με υψηλή διαδραστικότητα δραστηριότητες, τα διαδραστικά βίντεο, οι πλούσιες εικόνες, τα βίντεο με την ηχογραφημένη φωνή της δασκάλας, η κατανοητή με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους παρουσίαση του περιεχομένου των πληροφοριών κάθε ενότητας, η εύκολη και κατανοητή γλώσσα, η ανατροφοδότηση που χρησιμοποιεί στις δραστηριότητες, η σωστή έκταση πληροφοριών και η αισθητική άποψη της δημιουργού σχετικά με την παρουσίαση του ΕΥ. Ως βελτιωτικές αλλαγές πρότειναν οι τρεις από τους πέντε συμμετέχοντες στην «Ωρα για παιχνίδι» να υπάρχουν περισσότερες διαδραστικές δραστηριότητες, γενικότερα τον εμπλουτισμό του ΕΥ με περισσότερες δραστηριότητες, ίσως την ύπαρξη ενός χάρτη πλοήγησης σε εμφανές σημείο ώστε ο εκπαιδευόμενος να ξέρει που βρίσκεται αλλά και έναν βοηθό σε κάθε σημείο του ΕΥ προκειμένου να υπενθυμίζει στο χρήστη τι πρέπει να κάνει. Οι δύο από τους πέντε αξιολογητές έκριναν πως το υλικό δε χρειάζεται κάποια βελτιωτική αλλαγή διότι καλύπτει τις ανάγκες των μαθητών ανεξάρτητα από το μαθησιακό τους επίπεδο. Τέλος και οι πέντε αξιολογητές θα έκαναν χρήση του συγκεκριμένου ΕΥ αφού το θεωρούν εύχρηστο, φιλικό, καλαίσθητο, ανταποκρινόμενο στους ειδικούς σκοπούς της ενότητας και ελκυστικό. Από έναν αξιολογητή προτείνεται η δημιουργία τέτοιων ΕΥ και σε διάφορες άλλες ενότητες για καλύτερη κατανόηση των γνωστικών αντικειμένων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αναστασιάδης, Π. (2009). Η Παιδαγωγική Αξιοποίηση της Τηλεδιάσκεψης στο Σύγχρονο Σχολείο. 1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία», (σσ. 1-6). <https://docplayer.gr/6618857-I-paidagogiki-axiopoisi-tis-tilediaskepsis-sto-syghrono-sholeio.html>

Αναστασιάδης, Π. (2014). Η έρευνα για την ΕΞΑΕ με τη χρήση των ΤΠΕ (e-Garverg) στο Ελληνικό Τυπικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Ανασκόπηση και προοπτικές για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 10(1), 5-32.

- Αναστασιάδης, Π. & Κωτσιδής, Κ. (2015). *Βασικές Αρχές Πολυμεσικής μάθησης* [πανεπιστημιακές σημειώσεις]. Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εαρινό εξάμηνο 2020 – 2021. Ρέθυμνο. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.edivea.org/mayer.html>
- Αναστασίου, Α., Ανδρούτσου, Δ. & Γεωργάλας, Π. (2009). Η συνεργασία εκπαιδευτικών της αγγλικής γλώσσας και της πληροφορικής για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μοντέλου ηλεκτρονικής διδασκαλίας της αγγλικής γραμματικής (egrammar). Στο Πρακτικά 6ου Συνεδρίου ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ με θέμα: «Σχολείο 2.0». Πειραιάς, 17- 18 Οκτωβρίου 2009.
- Βασάλα, Π. (2005). Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές* (σσ. 53-80). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γκικόσος, Ι. & Κουτσούμπα, Μ. (2005). *Θεωρητικές προσεγγίσεις στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού στην ΕξΑΕ*. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου 2022 από <http://bitly.ws/oJfZ>
- Δανιά, Α. (2017). Θεωρίες μάθησης και χρήση της τεχνολογίας των πολυμέσων στη διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό: «εκπ@ιδευτικός κύκλος»*, 5 (2), 161-178. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου 2022 από https://journal.educircle.gr/images/teuxos/2017/teuxos2/teyxos_5_2_10.pdf
- ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ (2003). Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών και αναλυτικά προγράμματα σπουδών υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΙ, ΦΕΚ 304Β/13- 03-2003. Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου 2022 από <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>
- Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της Εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Στοιχεία θεωρίας και πράξης* (σσ.7-41). Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
- Λιοναράκης, Α. (2009). *Η εκπόνηση Μεθοδολογικής Προσέγγισης (Διδακτική) των Προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης από απόσταση*. Αθήνα: Προγράμματα Δια βίου Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε. και στο Κ.Ε.Ε.Ε.Ν.Α.Π. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου 2022 από <https://docplayer.gr/30253445-t-ekponisi-methodologikis-proseggisis-didaktiki-ton-programmaton-dia-viouv-ekpaideysis-apo-apostasi.html>
- Μαϊστρέλλης, Σ., Καλύβη, Ε. & Μιχαήλ, Μ. (2011). *Ιστορία. Από τη μυθολογία στην Ιστορία*. Αθήνα: Διόφαντος. Ανακτήθηκε 4 Μαρτίου 2022 από http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/1999/Istoria_G-Dimotikou_html-empl/index.html
- Μανούσου, Ε. (2008). *Προδιαγραφές παιδαγωγικού πλαισίου για την εφαρμογή πολυμορφικής συμπληρωματικής Εξ Αποστάσεως, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε μαθητές Πρωτοβάθμιας, Ολιγοθέσιων και απομακρυσμένων σχολείων της Ελλάδας* (Διδακτορική Διατριβή). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/15961>
- Μίμινου, Α. & Σπανακά, Α. (2013). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.). *7^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7(2Α), 78–90. Ανακτήθηκε 11 Φεβρουαρίου 2022 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/580/560>
- Μουζάκης, Χ. (2006). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ανακτήθηκε 6 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.openbook.gr/ex-apostasews-ekpaideysi-stin-ekpaideysi-enilikwn/>
- Νικολάκη, Ε. & Κουτσούμπα Ι. Μ. (2013). Η αυτό – ρυθμιζόμενη μάθηση στην ΕξΑΕ. *Open Education – The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, Vol 9(1), 19 -31.

Ανακτήθηκε 24 Απριλίου 2022 από
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/9807/9932>

Παραφέστα, Σ. & Σμυρναίος, Α. (2020). «Ωχ! πάλι Ιστορία!»: Διερευνώντας την πλήξη στη διδασκαλία της Ιστορίας. *Επιστήμες της Αγωγής*, 1(1). Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου 2022 από <https://ejournals.lib.uoc.gr/index.php/edusci/article/view/771/680>

Ρεπούση, Μ. (2004). *Μάθημα Ιστορίας. Από την ιστορία στην ιστορική εκπαίδευση*. Αθήνα : Καστανιώτη.

Ροπόκης, Α. (2011). Σχεδιασμός και ανάπτυξη καινοτόμου εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού βασισμένο στο 4MAT Model της Mc Carthy και σύγκρισή του με το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό στο Ε.Α.Π. Μια εφαρμογή με θέμα τον εμβολιασμό των ποωδών λαχανικών. *International Conference in Open and Distance Learning*, 6(1A). Ανακτήθηκε 25 Απριλίου 2022 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/701>

Σπαντιδάκης, Γ. & Βασαρμίδου, Δ. (2014). Παιδαγωγικός σχεδιασμός του περιβάλλοντος. Στο Α. Χατζηδάκη, Γ. Σπαντιδάκης και Π. Αναστασιάδης (Επιμ.). *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση και Ηλεκτρονική Μάθηση στη διασπορά* (σσ. 15-38). Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.

Σούμας, Ν. (χ.χ.). *Χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία*. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου 2022 από https://eclass.uop.gr/modules/document/file.php/442/%CE%A4%CE%A0%CE%95_%CE%9D%CE%A3_%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1.pdf

Σοφός, Α., Κώστας, Α. & Παράσχου, Β. (2015). *Online Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.

Τσορτανίδου, Ξ. (2016). Η Παιδαγωγική αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στη διδασκαλία και τη μάθηση της Ιστορίας. *Open Education -The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 12 (1), 87 – 94. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου 2022 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/10284/10396>

Ferro, M. (2016). *Πως αφηγούνται την Ιστορία στα παιδιά σε ολόκληρο τον κόσμο*. (Π. Μαρκέτου, Μετάφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Heafner, T. (2004). Using technology to motivate students to learn social studies. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 4(1), 42-53. Ανακτήθηκε 4 Μαρτίου 2022 από <https://citejournal.org/volume-4/issue-1-04/social-studies/using-technology-to-motivate-students-to-learn-social-studies/>

Rowntree, D. (1994). *Preparing Materials for Open, Distance & Flexible Learning: An Action Guide for Teachers and Trainers*. London: Kogan Page.